
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 65.012.265:658.0

О. Г. Гончаренко, к.е.н., доцент

**ОСОБЛИВОСТІ РЕСУРСНОГО ПОТЕЦІАЛУ
ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ**

Анотація. У статті досліджено сутність та структуру ресурсного потенціалу державних підприємств виправних колоній Державної кримінально-виконавчої служби України та визначено чинники, які впливають на його формування в ринкових умовах.

Ключові слова: потенціал, ресурси, стратегія, ефективність.

О. Г. Гончаренко, к.э.н., доцент

**ОСОБЕННОСТИ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА
ГОСУДАРСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УЧРЕЖДЕНИЙ ИСПОЛНЕНИЯ НАКАЗАНИЙ**

Аннотация. В статье исследуется сущность и структура ресурсного потенциала государственных предприятий исправительных учреждений Государственной уголовно исполнительной службы Украины и определены факторы, которые влияют на его формирование в рыночных условиях.

Ключевые слова: потенциал, ресурсы, стратегия, эффективность.

О. Н. Honcharenko, candidate of economic sciences, associate professor

**RESOURCE POTENTIAL PECULIARITIES
OF STATE-RUN ENTERPRISES OF PENAL INSTITUTIONS**

Abstract. The article studies the essence and structure of the resource potential of the state-run enterprises in correctional institutions of the State Criminal and Executive Service of Ukraine. The factors that influence its forming in market environment are determined.

Keywords: potential, resources, strategy, efficiency.

Актуальність теми дослідження. Розвиток ринкових умов господарювання змінює форми та методи управління господарськими процесами, вимагаючи нових підходів до визначення місця та ролі суб'єкта господарювання в суспільному виробництві. Такі умови потребують прийняття управлінських рішень щодо визначення обсягів виробництва, вибору цільових ринків збуту, забезпечення стабільної прибутковості та стійкого фінансового стану, що і передбачає оптимальне та раціональне використання ресурсів підприємства.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших завдань управління державним підприємством виправної колонії є формування ресурсного потенціалу на такому рівні, який би забезпечив ритмічну роботу і надав можливість залучати до суспільно-корисної праці засуджених. Вирішення цього завдання зумовлюється визначенням організаційно-економічного механізму управління ресурсним потенціалом виробничого комплексу Державної кримінально-виконавчої служби України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорії управління ресурсним потенціалом на рівні підприємства в економічній літературі приділяється значна увага. Проблеми формування та використання ресурсного потенціалу підприємств досліджували вітчизняні та закордонні вчені В. Авдєєнко, Р. Акбердін, Р. Білоусов, П. Борщевський, І. Бузько, Є. Горбунов, В. Гончаров, А. Задоя, Р. Колосова, В. Котлов, Н. Краснокутська, Г. Мельничук, О. Олексюк, І. Ступницький, І. Фаріон, О. Федонін, С. Хейнман, Д. Черніков, В. Шиян, С. Шкарабан та інші. Але більшість розроблених теоретичних концепцій розвитку ресурсного потенціалу є недостатньо обґрунтованими, а його формування, ефективність використання та відтворення підприємствами виробничого комплексу Державної кримінально-виконавчої служби України майже не досліджується.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Проблеми управління ресурсним потенціалом підприємств кримінально-виконавчої системи має як складний та різносторонній зміст, так і водночас багатоаспектний та комплексний характер. Послідовне реформування пені-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

тенціарної служби України спрямоване на вдосконалення організаційно-економічних механізмів, які забезпечують ефективне функціонування виробничого комплексу Державної кримінально-виконавчої служби України. Відсутність єдиного методологічного підходу до визначення і формування організаційно-економічного механізму управління ресурсним потенціалом державних підприємств установ виконання покарань зумовило написання даної статті.

Постановка завдання полягає у формуванні організаційно-економічного механізму управління ресурсним потенціалом державних підприємств виробничого комплексу Державної кримінально-виконавчої служби України.

Викладення основного матеріалу. Нові умови господарювання сформували нову систему управління ресурсним потенціалом, основними характеристиками якої є перехід від планово-адміністративної до ринково-підприємницької моделі; розмежування функцій суб'єктів державного і недержавного управління; розвиток процесів демократизації суспільних відносин; інтеграція України у світовий інформаційний простір; інтеграція політико-суспільних і соціально-економічних інтересів. Постійна зміна зовнішнього середовища спонукає до пошуків нових підходів для управління ресурсним потенціалом підприємств господарського комплексу України.

Ресурсний потенціал підприємства - це сукупність взаємопов'язаних ресурсів, які використовуються для виробництва продукції, величина яких визначається обсягом окремих видів ресурсів (земельних, матеріальних, інформаційних та трудових), які перебувають у розпорядженні підприємства.

У сучасних умовах господарювання особливої актуальності набуває питання управління ресурсним потенціалом державних підприємств установ виконання покарань, а отже, і ресурсна концепція забезпечення функціонування організаційно-економічного механізму управління ним, яка розглядає ресурси підприємства як фактори отримання конкурентних переваг на ринку [1]. У процесі свого розвитку підприємство повинно спрямовувати свою діяльність на вирішення таких основних завдань, як забезпечення існування, підтримку зростання та одержання прибутку, а в державних підприємствах виправних колоній Державної кримінально-виконавчої служби України до названих напрямків додається ще й залучення до суспільно-корисної праці засуджених з метою забезпечення їх подальшої ресоціалізації. Ресурсний потенціал державного підприємства виправної колонії є сукупністю всіх наявних ресурсів, організованих і узгоджених за принципами упорядкованості і взаємозв'язку, які мають велике значення в забезпеченні виробничого процесу в ході реалізації цілей стратегічного та економічного розвитку виробничого комплексу Державної кримінально-виконавчої служби України. Отже, ресурсний потенціал – це кількісно-якісні показники використання ресурсів, їх стан, особливості управління ними і бачення перспектив відтворення.

Підприємства установ виконання покарань створені в Державній кримінально-виконавчій службі України як виробничі підрозділи, які мають у розпорядженні майновий комплекс, призначений для випуску продукції, надання послуг, виконання робіт з метою залучення засуджених до суспільно-корисної праці. До виробничого комплексу Державної кримінально-виконавчої служби України входять 143 підприємства, з них 130 промислових і 11 сільськогосподарських підприємств. Як самостійні юридичні особи функціонують державне підприємство «Державне дослідно-експериментальне підприємство» (Дніпропетровська область) та сільськогосподарське підприємство «Октябрьское» (Донецька область). У 2011 році підприємствами установ виконання покарань було випущено товарної продукції, виконано робіт і надано послуг на суму 455,4 млн. грн. Асортимент випущеної продукції нараховує більше 4 тисяч найменувань, з яких 57 % випускається серійно. Галузева структура виробництва підприємств Державної кримінально-виконавчої служби України у 2011 році свідчить про раціональний розподіл обсягів виробництва за галузями економіки, а саме:

➤ металообробка, у тому числі виготовлення сільськогосподарської техніки і запасних частин до неї, чавунного і сталюого лиття, продукції для вугільних підприємств тощо (57 % від загальних обсягів виробництва);

➤ швейне виробництво – 10 % від загальних обсягів виробництва, яке представлене різними моделями і типами одягу, в тому числі робочим одягом, одягом для військовослужбовців, постільною білизною тощо. Налічує 12 швейних підприємств і біля 90 швейних цехів і дільниць;

➤ видобуток і переробка гранітної сировини – виготовлення архітектурно-будівельних виробів проводиться на 6 власних кар'єрах і 1 шахті. Крім того, на 32 підприємствах працюють дільниці по обробці каменю. Питома вага виробництва цього галузевого напрямку складає 8 %, дерево-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

обробна – біля 7 % від загальних обсягів виробництва (шкільні, корпусні меблі, ящики, барабани тощо);

➤ електротехнічна продукція (низьковольтні, високовольтні вимикачі) та виробництво товарів народного споживання і надання послуг промислового характеру.

В останній час установи виконання покарання розглядають як важливий державний спеціальний інститут, в якому «узаконений набір» інструментів, які забезпечують виправлення засудженого шляхом надання права на навчання і отримання професії, охорону здоров'я, соціальний, правовий і інший захист, а також створення умов для його подальшої ресоціалізації до нормальних умов життя. Вирішення завдань по ресоціалізації засуджених і залучення їх до суспільно-корисної праці, передбачає визначення величини виробничих потужностей, які є в розпорядженні підприємств виробничого комплексу Державної кримінально - виконавчої служби України і наявного у них ресурсного потенціалу.

Тому виникла необхідність визначення поняття «потенціал» організації. У спеціальній економічній літературі відсутнє однозначне його визначення. Із великої кількості визначень потенціалу можна виділити ті, в яких увага акцентується на певних аспектах, а саме: залежність від рівня управління (національного господарства, регіонального ринку, підприємства) сфери діяльності (виробничої, фінансової, економічної, ринкової).

На думку О. Коренкова, потенціал промислового підприємства слід розглядати через сукупність трьох взаємопов'язаних потенціалів:

1) ринкового (потенційний попит на продукцію і питома вага ринку, яку займає підприємство; обсяги попиту на продукцію підприємства; підприємство і ринок праці; підприємство і ринок факторів виробництва);

2) виробничого (потенційний обсяг виробництва продукції, потенційні можливості основних засобів, використання сировини і матеріалів, професійні кадри);

3) фінансового (потенційні фінансові показники виробництва - прибутковість, ліквідність, платоспроможність, інвестиційні можливості).

Це дозволяє виділити в структурі потенціалу підприємства декілька блоків: ресурсний (трудові, інформаційні, фінансові і матеріальні ресурси (виробничо-технічні) і управлінський (в залежності від функцій управління-планування, організація, мотивація, контроль і координація) [2]. Особливе значення мають трудові ресурси, оскільки люди є головною ланкою в системі управління, і тільки вони приймають рішення і здійснюють всі управлінські функції. Необхідність пристосування ресурсів організації до ринкових умов ведення господарства привела до появи такого показника, як конкурентоспроможність. Це зумовило розгляд «потенціалу організації» як сумарної вартості її основного оборотного і людського капіталу, патентного фонду і ноу-хау, інформаційних технологій, брендів і інших конкурентних переваг організації в галузях науки, техніки, психології і управління, які забезпечують їй конкурентоспроможність [3].

Вивчення ресурсного потенціалу підприємства є необхідною умовою формування стратегії розвитку підприємства. Коло визначень ресурсного потенціалу широке – від надзвичайно вузького його розуміння як річного обсягу виробництва продукції до таких загальних категорій, як соціально-економічна система. Його розглядають як виробничі відносини між людьми щодо створення матеріальних благ, як сукупність ресурсів для досягнення стратегічної мети підприємства, як максимальний обсяг матеріальних благ та послуг вироблених для суспільства, який можна отримати за рахунок раціонального використання наявних ресурсів тощо. На думку С. Сердака, ресурсний потенціал – це сукупність матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових ресурсів, зокрема здатність робітників підприємства ефективно використовувати названі ресурси для досягнення генеральної мети, поточних та стратегічних цілей підприємства. При цьому ресурсний потенціал підприємства можна охарактеризувати такими критеріями:

- реальними можливостями підприємства в тій чи іншій сфері діяльності (також і нереалізовані можливості);

- обсягом ресурсів, як залучених, так і тільки підготовлених до використання у виробництві;

- здатністю кадрів (менеджерів) використовувати ресурси, вміння розпоряджатися ресурсами підприємства;

- формою підприємництва та відповідною організаційною структурою підприємства [5].

У науковій літературі немає однозначної думки щодо структури ресурсного потенціалу. На думку Н. Міценко, у складі ресурсного потенціалу доцільно виділити матеріальні, нематеріальні, трудові, інноваційні, фінансові ресурси (потенціали) підприємства, а також методи управління та

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

організації ефективного використання ресурсів підприємства (управлінський потенціал) [4]. Виходячи з вищевикладеного, розглянемо структуру ресурсного потенціалу державних підприємств виправних колоній Державної кримінально-виконавчої служби України.

Матеріальні ресурси – це ресурси в натурально-речовій формі, які використовуються у виробничій (господарській) діяльності підприємства. До їхнього складу входять основні фонди (знаряддя праці, будівлі тощо) та частка обігових фондів (паливо, електроенергія, малоцінні та швидкозношувані предмети тощо). Станом на 01.01.2012 року площа виробничих приміщень підприємств виправних колоній становить 2,2 млн. м². На балансі підприємств обліковується більше 25 тис. одиниць технологічного обладнання, в тому числі: швейного – 6,7 тис. штук, металорізального – 6,1 тис. штук, деревообробного – 2,4 тис. штук, зварювального – 2,1 тис. штук, пресувального – 2,1 тис. штук. У 2011 році для державних підприємств виправних колоній Державної кримінально-виконавчої служби України було придбано 391 тис. одиниць технологічного обладнання [6].

Трудові ресурси (трудовий чи кадровий потенціал) підприємства – сукупність зайнятих на підприємстві за основною та допоміжною діяльністю. Заходи організаційного та правового характеру, які проводить держава в особі кримінально-виконавчої служби України, забезпечують щорічне зменшення тюремного населення, проте, незважаючи на ці позитивні явища, зберігається достатньо високий рівень рецидивної злочинності, і більше третини засуджених знову повертаються в виправні колонії, не зумівши адаптуватися в суспільстві й забезпечити себе легальними джерелами доходів. Серед засуджених осіб, які прибули до виправних колоній, більше 50 % не мають професійних і трудових навичок та ніколи не працювали, а у майже 50 тис. засуджених відсутня обов'язкова середня освіта. У зв'язку з кризовими явищами в економіці мало місце зниження чисельності засуджених, які залучаються на оплачувані роботи. В 2011 році на оплачувані роботи були задіяні лише 38,1 тис. засуджених або 48,8 % від загальної кількості працездатних, з них 23,8 тис. працевлаштовані на власному виробництві. Менше половини засуджених виконують встановлені норми виробітку. Недосконалість норм кримінально-виконавчого законодавства, відсутність механізмів стимулювання праці не сприяють формуванню позитивного ставлення до суспільно-корисної праці й обмежують можливості особистісного розвитку засуджених. Названа проблема ще більш стає актуальною, оскільки більшість засуджених знаходяться в економічно активному віці: в основному це чоловіки (85 % від загальної чисельності засуджених), вікові групи яких 30-49 років або 18-24 роки (відповідно 36 % і 27,3 % від загальної чисельності), що дозволяє зробити висновок про існування в кримінально-виконавчій системі великої кількості економічно активного населення [6].

Економічна криза 2009-2010 років загострила ситуацію, яка склалася в промисловому виробництві, продемонструвавши низький ресурсний потенціал державних підприємств виправних колоній, їх велику залежність від зовнішнього середовища й низьку конкурентоспроможність виготовленої продукції. Скорочення комерційних замовлень і небажання державних і регіональних контрагентів укладати контракти супроводжується зменшенням кількості робочих місць, відсутністю роботи, зробивши ці проблеми для пенітенціарної системи постійними. Питомою вагою замовлень за рахунок місцевих бюджетів в загальних обсягах виробництва кримінально-виконавчої служби становить всього 3,6 %. Недосконалість механізмів формування портфеля замовлень підприємствами установ виконання покарань не дозволяє визначити перспективи розвитку виробничого комплексу Державної кримінально-виконавчої служби України.

Висновки.

1. Ресурсна концепція забезпечення функціонування організаційно-економічного механізму управління розглядає ресурси підприємства як фактори отримання конкурентних переваг на ринку. У складі ресурсного потенціалу виділяють матеріальні, нематеріальні, трудові, інноваційні, фінансові ресурси підприємства, а також методи управління та організації використання ресурсів.

2. Особливим елементом ресурсного потенціалу державного підприємства виправної колонії є засуджені, які не мають професійних і трудових навичок та майже ніколи не працювали в суспільному виробництві.

3. Матеріально-технічна база установ виконання покарань не тільки не відповідає вимогам сучасного виробництва, але і не здатна задовольнити потреби виправних колоній і зовнішніх замовників через великий фізичний знос активної частини основних виробничих фондів (знос будівель і споруд досяг 62,2 %, обладнання 72,5 %) [6].

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

4. Існує стійка залежність державних підприємств виправних колоній від дії зовнішніх умов, в тому числі і від впливу фінансової кризи, яка «закрила тюремне виробництво».

Література

1. Вишнеvsька О. М. Ресурсний потенціал підприємництва / О. М. Вишнеvsька // Економіка АПК. – 2008. – № 12. – С. 32-37.
2. Коренков О. В. Виробничий потенціал як складова частина потенціалу підприємства / О. В. Коренков // Вісник Харківського національного університету ім. Н. В. Каразіна. – Сер. : Економічна. – 2006. – № 565. – С. 186-190.
3. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібн. / Н. С. Краснокутська. – К. : Вид-во ЦНЛ, 2005. – 352 с.
4. Міценко Н. Г. Ресурсний потенціал підприємства: сутність, структура, стратегія використання / Н. Г. Міценко // Науковий вісник НЛТУ України. – Сер. : Економіка, планування і управління галузі. – 2010. – Вип. 20.9. – С. 193-197.
5. Сердак С. Е. Принципи ефективного управління ресурсами суб'єктів господарювання / С. Е. Сердак // Академічний огляд. – 2008. – № 2. – С. 83-88.
6. Державна пенітенціарна служба : офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kvs.gov.ua

Bibliography

1. Vyshnevskaya O. M. Resursnyi potentsial pidpriemnytstva / O. M. Vyshnevskaya // Ekonomika APK. – 2008. – № 12. – S. 32-37.
2. Korenkov O. V. Vyrobnychiy potentsial yak skladova chastyna potentsialu pidpriemstva / O. V. Korenkov // Visnyk Khar'kivskoho natsionalnoho universytetu im. N. V. Karazina. – Ser. : Ekonomichna. – 2006. – № 565. – S. 186-190.
3. Krasnokut'ska N. S. Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka : navch. posibn. / N. S. Krasnokut'ska. – K. : Vyd-vo TsNL, 2005. – 352 s.
4. Mitsenko N. H. Resursnyi potentsial pidpriemstva: sutnist, struktura, stratehiia vykorystannia / N. H. Mitsenko // Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. – Ser. : Ekonomika, planuvannia i upravlinnia haluzi. – 2010. – Vyp. 20.9. – S. 193-197.
5. Serdak S. E. Pryntsyпы efektyvnoho upravlinnia resursamy subiektiv hospodariuvannia / S. E. Serdak // Akademichnyi ohliad. – 2008. – № 2. – S. 83-88.
6. Derzhavna penitentsiarna sluzhba : ofitsiyni veb-sait [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.kvs.gov.ua

Надійшла 15.01. 2012